

ILMIY MAQOLA YOZISH – TALABALARNING MUSTAQIL TA'LIM FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING SAMARALI SHAKLI SIFATIDA

R.I.Choriqulov¹ 

Mas'ul muallif: Choriqulov Rustamjon Ibodulla o'g'li, Navoiy viloyati pedagogik mahorat markazi "Pedagogika, psixologiya va ta'lim texnologiyalari" kafedrası katta o'qituvchisi.

e-mail:
choriqulovrustam9@gmail.com

Accepted: 21 Sentabr 2026
Published: 21 Sentabr 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC-BY-4.0) license.

Iqtibos uchun: Choriqulov, R. I. ILMIY MAQOLA YOZISH – TALABALARNING MUSTAQIL TA'LIM FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING SAMARALI SHAKLI SIFATIDA / R. I. Choriqulov // Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. — 2026. — T. 9, № 1. — B. 5–7.

1. Navoiy viloyati pedagogik mahorat markazi "Pedagogika, psixologiya va ta'lim texnologiyalari" kafedrası katta o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil etishning samarali shakllaridan biri sifatida ilmiy maqola yozish jarayoni nazariy jihatdan tahlil qilingan. Kredit-modul tizimi sharoitida talabning mustaqil bilim olish qobiliyati muhim kompetensiyaga aylanib borayotgani, biroq bu boradagi amaliyot ko'pincha yuzaki xarakter kasb etayotgani asoslab berilgan. Ilmiy maqola yozish jarayonining bosqichlari – mavzu tanlash, adabiyotlarni qidirish va tahlil qilish, fikrni mantiqiy shakllantirish, matnni tuzish va tahrirlash – talabada axborot bilan ishlash, tanqidiy fikrlash, o'z faoliyatini rejalashtirish (o'z-o'zini boshqarish) kabi ko'nikmalarni rivojlantirishi ko'rsatib berilgan. Tadqiqot natijalari asosida oliy ta'lim amaliyotiga tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: mustaqil ta'lim, ilmiy maqola yozish, oliy ta'lim, o'z-o'zini boshqarish, tanqidiy fikrlash, akademik yozuv, kredit-modul tizimi..

НАПИСАНИЕ НАУЧНОЙ СТАТЬИ КАК ЭФФЕКТИВНАЯ ФОРМА ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ

Аннотация. В данной статье теоретически проанализирован процесс написания научной статьи как одна из эффективных форм организации самостоятельной учебной деятельности студентов высших учебных заведений. Обосновано, что в условиях кредитно-модульной системы способность студента к самостоятельному получению знаний становится важной компетенцией, однако практика в этой сфере зачастую носит поверхностный характер. Показано, что этапы написания научной статьи – выбор темы, поиск и анализ литературы, логическое формирование мысли, составление и редактирование текста – развивают у студента навыки работы с информацией, критического мышления и самоуправления учебной деятельностью. На основе результатов исследования разработаны рекомендации для практики высшего образования.

Ключевые слова: самостоятельное образование, написание научной статьи, высшее образование, самоуправление, критическое мышление, академическое письмо, кредитно-модульная система..

SCIENTIFIC ARTICLE WRITING AS AN EFFECTIVE FORM OF ORGANIZING STUDENTS' INDEPENDENT LEARNING ACTIVITIES

Abstract. This article provides a theoretical analysis of academic article writing as one of the effective forms of organizing students' independent learning activity in higher education institutions. It is argued that under the credit-module system, a student's capacity for self-directed learning has become a key competence, although practice in this area often remains superficial. The stages of writing a scientific article selecting a topic, searching for and analyzing literature, logically forming ideas, drafting and editing the text are shown to develop the student's information literacy, critical thinking and self-regulation skills. Based on the findings, recommendations for higher education practice are proposed.

Keywords: independent learning, academic article writing, higher education, self-regulation, critical thinking, academic writing, credit-module system..

Kirish. Bugungi kunda oliy ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarning asosiy yo'nalishlaridan biri ta'lim jarayonini talabning mustaqil faoliyatiga tayangan holda tashkil etishdir. Kredit-modul tizimining joriy etilishi talabdan nafaqat auditoriya mashg'ulotlarida faol ishtirok etishni, balki bilimni mustaqil ravishda izlab topish, tahlil qilish va amaliyotga tatbiq etish qobiliyatini ham talab qiladi. Shu bois talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini samarali tashkil etish masalasi zamonaviy pedagogika fanining dolzarb muammolaridan biriga aylangan.

Amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, mustaqil ta'limning an'anaviy shakllari – referat tayyorlash, konspekt yozish, topshiriqlarni bajarish ko'pincha talabdan chuqur tahliliy fikrlashni emas, balki mavjud manbalarni mexanik ko'chirishni talab qiladi. Natijada

mustaqil ish o'z mohiyatini yo'qotib, formal xarakterga ega bo'lib qolmoqda. Bunday sharoitda talabani ijodiy va tanqidiy fikrlashga, mustaqil xulosalar chiqarishga undaydigan faoliyat shakllarini izlash zarurati yuzaga keladi. Ilmiy maqola yozish aynan shunday talablarga javob beruvchi faoliyat turi sifatida alohida ahamiyat kasb etadi, chunki u talabadan mavzuni chuqur o'rganish, turli manbalarni qiyosiy tahlil qilish, mustaqil fikr va argument shakllantirish, fikrni izchil va mantiqiy bayon etishni taqozo qiladi.

Ushbu maqolaning maqsadi – ilmiy maqola yozish jarayonini talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil etishning samarali shakli sifatida nazariy jihatdan asoslash hamda uning pedagogik salohiyatini ochib berishdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot jarayonida mustaqil bilim faoliyati nazariyasiga oid o'zbekistonlik va MDH olimlarining ilmiy-pedagogik ishlari [1; 2; 3], akademik yozuv pedagogikasiga bag'ishlangan tadqiqotlar [3; 4], shuningdek o'z-o'zini boshqargan holda o'qitish (self-regulated learning) va "yozish orqali o'rganish" (writing to learn) kontseptsiyalarini ishlab chiqqan xorijiy mualliflarning ishlari [5; 6; 7] tahlil qilindi. Tadqiqotda quyidagi umumilmiy metodlardan foydalanildi: mavzuga oid pedagogik-metodik adabiyotlarni tahlil qilish va umumlashtirish, qiyosiy tahlil, induktiv va deduktiv mulohaza yuritish usullari. Tahlil predmeti sifatida ilmiy maqola yozish jarayonining tarkibiy bosqichlari (mavzuni tanlash, manbalarni izlash va tahlil qilish, fikrni shakllantirish, matnni yaratish va tahrirlash) hamda ularning talabaning kognitiv va shaxsiy rivojlanishiga ta'siri ko'rib chiqildi. Tadqiqot empirik ma'lumot yig'ishni emas, balki mavjud nazariy-pedagogik bilimlarni tizimlashtirish va yangi kontekstda talqin qilishni maqsad qilgani bois, tavsiflovchi-tahliliy (deskriptiv-analitik) yondashuvga asoslandi.

Natijalar va muhokama. Sovet va o'zbek pedagogikasida mustaqil ta'lim va bilish faoliyati muammosi P.I. Pidkasistiy tomonidan atroflicha o'rganilgan bo'lib, u mustaqil bilish faoliyatini o'quvchi/talabaning tashqi bevosita yordamisiz, ammo maqsadga yo'naltirilgan holda amalga oshiradigan faoliyati sifatida tavsiflaydi va uning tarkibiy tuzilishini ochib beradi [1]. Zamonaviy xorijiy pedagogik psixologiyada bu g'oya B.Zimmerman tomonidan ishlab chiqilgan o'z-o'zini boshqargan holda o'qitish (self-regulated learning) nazariyasida yanada rivojlantirilgan: unga ko'ra, muvaffaqiyatli o'quvchi o'z faoliyatini uch bosqichli tsikl — oldindan rejalashtirish (forethought), bajarish jarayonini nazorat qilish (performance) va natijani mulohaza yuritib baholash (self-reflection) — orqali boshqaradi [6; 7]. Ilmiy maqola yozish jarayoni aynan shu tsiklni o'zida mujassam etadi: talaba mavzuni tanlash va tadqiqot rejasini tuzishda o'z faoliyatini rejalashtiradi, manbalarni tahlil qilish va matn yaratish jarayonida o'z ishini nazorat qiladi, yakunda esa yozilgan matnni tahrir qilish orqali natijani baholaydi. Shu tariqa, maqola yozish shunchaki topshiriqni bajarish emas, balki to'liq bir o'z-o'zini boshqarish tsiklini amalga oshirish demakdir.

Ilmiy maqola yozish jarayonini shartli ravishda bir necha bosqichga ajratish mumkin. O'zbekistonlik mualliflar Sh. Yaqubov va S. Mahsumova tomonidan yosh tadqiqotchilar uchun tayyorlangan uslubiy qo'llanmada ilmiy maqola ustida ishlash mavzuni shakllantirish, manbalarni yig'ish, tadqiqot natijalarini bayon etish va uni tegishli tarzda rasmiylashtirishni o'z ichiga olgan izchil jarayon sifatida tavsiflanadi [2]. Birinchi bosqichda talaba mavzuni tanlaydi va uni asoslaydi, bu esa muammoni ko'ra bilish va uni ilmiy nuqtai nazardan shakllantirish ko'nikmasini rivojlantiradi. Ikkinchi bosqichda tegishli adabiyotlar qidiriladi va tahlil qilinadi, bu jarayon axborot savodxonligi (information literacy) hamda manbalarga tanqidiy yondashish qobiliyatini shakllantiradi. Uchinchi bosqichda to'plangan ma'lumotlar asosida mustaqil xulosalar va argumentlar shakllantiriladi — bu bosqich talabaning tanqidiy va analitik fikrlashini eng yuqori darajada faollashtiradi, chunki u shunchaki ma'lumotni takrorlash emas, balki uni qayta ishlash va yangi bog'lanishlar topishni talab qiladi. To'rtinchi bosqichda matn ilmiy uslubda, mantiqiy izchillikda yoziladi, bu esa fikrni yozma shaklda aniq va tizimli ifodalash ko'nikmasini o'stiradi. Beshinchi, yakuniy bosqichda matn tahrir qilinadi va takomillashtiriladi, bu jarayon talabada o'z-o'ziga tanqidiy munosabat va sifatga intilish sifatlarini tarbiyalaydi.

An'anaviy referat yoki taqdimot tayyorlashdan farqli o'laroq, ilmiy maqola yozish talabadan yakuniy mahsulot sifatiga nisbatan yuqori talablarni qo'yadi: aniq tuzilma (kirish, asosiy qism, xulosa), dalillarga asoslangan mulohaza, adabiyotlarga to'g'ri havola berish va plagiatdan xoli bo'lish. Amerikalik tadqiqotchi J. Emig o'zining klassik ishida yozish jarayonining o'ziga xos bilish tabiatini asoslab bergan: matn yaratish inson ongida bir vaqtning o'zida analitik va assotsiativ fikrlashni faollashtiradi, natijada u boshqa hech qanday faoliyat berolmaydigan tarzda bilimni chuqur o'zlashtirish vositasiga aylanadi bu hodisa "yozish orqali o'rganish" (writing to learn) nomi bilan pedagogika faniga kirib kelgan [5]. I. Korotkina zamonaviy tadqiqotlarida ilmiy matn yaratish ko'nikmasini tadqiqotchining boshqa barcha kasbiy kompetensiyalari nisbatan markaziy o'rin egallovchi ko'nikma sifatida baholaydi, chunki xalqaro ilmiy muloqot bevosita matn nashr etish bilan bog'liqligini ta'kidlaydi [4]. Shu bilan birga, ilmiy maqola yozish talabani kelajakdagi kasbiy-ilmiy faoliyatga magistratura yoki ilmiy izlanishlarga tayyorlaydigan amaliy ko'nikmalarni shakllantiradi.

Yuqoridagi tahlil asosida quyidagi tavsiyalarni ilgari surish mumkin: birinchidan, R.J. Ishmuhamedov tomonidan asoslangan innovatsion ta'lim texnologiyalari tamoyillariga tayangan holda [1], oliy ta'lim muassasalarida "akademik yozuv" yoki "ilmiy matn yaratish asoslari" kabi maxsus kurslarni o'quv rejasiga kiritish; ikkinchidan, mustaqil ta'lim topshiriqlari tizimida ilmiy maqola yozish vazifalarining ulushini oshirish va ularni bosqichma-bosqich, jumladan Sh. Yaqubov va S. Mahsumova tavsiya etgan uslubiy tartib asosida [2], o'qituvchi tomonidan yo'naltirilgan holda tashkil etish; uchinchidan, talabalar tomonidan yozilgan maqolalarni baholashda nafaqat yakuniy natija, balki jarayonning o'zini (manba tanlash, tahlil, tahrir bosqichlari) ham inobatga oluvchi mezonlardan foydalanish bu I. Korotkina taklif qilgan akademik yozuvni jarayon va mahsulot birligi sifatida baholash yondashuviga mos keladi [4]; to'rtinchidan, talabalar orasida ilmiy-uslubiy seminarlar va yosh tadqiqotchilar davra suhbatlarini tashkil etish orqali ularni ilmiy hamjamiyat faoliyatiga jalb qilish.

Xulosa. O'tkazilgan nazariy tahlil shuni ko'rsatadiki, ilmiy maqola yozish jarayoni talabalarning mustaqil ta'lim

faoliyatini tashkil etishning eng samarali shakllaridan biri hisoblanadi. P.I. Pidkasistiy [1] va B.Zimmerman [6; 7] tomonidan ishlab chiqilgan mustaqil bilish faoliyati va o'z-o'zini boshqarish nazariyalari, shuningdek J. Emig [5] va I. Korotkina [4] tomonidan asoslangan akademik yozuv pedagogikasi g'oyalari ilmiy maqola yozishning talaba shaxsini rivojlantirishdagi ko'p qirrali salohiyatini nazariy jihatdan tasdiqlaydi. Bu jarayon o'z ichiga mavzuni tanlash, manbalarni tahlil qilish, mustaqil fikr shakllantirish, matn yaratish va uni tahrirlash kabi bosqichlarni oladiki, ularning har biri talabaning axborot bilan ishlash, tanqidiy fikrlash, o'z faoliyatini rejalashtirish va nazorat qilish kabi kompetensiyalarini rivojlantiradi. Shu sababli oliy ta'lim amaliyotida ilmiy maqola yozish faoliyatini mustaqil ta'limning tizimli va maqsadli tashkil etilgan shakliga aylantirish, bu boradagi metodik ta'minotni, jumladan Sh. Yaqubov va S. Mahsumova [2] kabi mualliflar tomonidan yaratilgan qo'llanmalar asosida, takomillashtirish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda. Kelgusi tadqiqotlarda ushbu masalaning empirik jihatlarini xususan, turli ta'lim yo'nalishlarida ilmiy maqola yozish faoliyatining talabalar akademik natijalariga ta'sirini o'rganish istiqbolli yo'nalish sifatida qaraladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] Ишмухамедов Р.Ж. Инновацион технологиялар ёрдамида ўқитиш самарадорлигини ошириш йўллари. – Тошкент, 2000. – 161 б.
- [2] Якубов Ш., Махсумова С. Илмий мақола қандай ёзилади? Методик қўлланма. – Тошкент: Yetakchi nashriyoti. – 2024. – 32 б.
- [3] Пидкасистый П.И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении. – М.: Педагогика, 1980. – 240 с.
- [4] Короткина И.Б. Модели обучения академическому письму: зарубежный опыт и отечественная практика: монография. – М.: Юрайт, 2018. – 219 с.
- [5] Emig J. Writing as a Mode of Learning // College Composition and Communication. – 1977. – Vol. 28, № 2. – P. 122–128.
- [6] Zimmerman B.J. Self-Regulated Learning and Academic Achievement: An Overview // Educational Psychologist. – 1990. – Vol. 25, № 1. – P. 3–17.
- [7] Zimmerman B.J. Becoming a Self-Regulated Learner: An Overview // Theory Into Practice. – 2002. – Vol. 41, № 2. – P. 64–70.